

УДК 342.5

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.06.1.39>

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАХОДИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Яфонкін А.О.,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри військової підготовки

Національного університету біоресурсів та природокористування

ORCID: 0000-0001-9143-6122

Параниця С.П.,

кандидат юридичних наук, доцент,

завідувач кафедри правоохоронної діяльності

Навчально-наукового інституту економічної безпеки та митної справи

Державного податкового університету

ORCID: 0000-0001-9143-6122

Верламов О.М.,

викладач,

Військова академія, м. Одеса

ORCID: 0000-0003-1175-9832

Яфонкін А.О., Параниця С.П., Верламов О.М. Організаційно-правові заходи підвищення якості підготовки правоохоронних органів України під час війни.

Наводяться організаційно-правові заходи підвищення якості підготовки правоохоронних органів України під час війни з урахуванням впровадження досвіду діяльності навчальних закладів та центрів підготовки правоохоронців передових європейських країн та США з метою забезпечення підтримки підготовки національної поліції, розробки рекомендацій щодо поліпшення стандартів підвищення кваліфікації і підготовки поліцейських, та функціонування правоохоронної системи загалом, а також задля вирішення проблем, пов'язаних із реструктуризацією системи освіти та підготовки поліції як ключового елементу реформи поліції.

Зазначається, що ключовим елементом реформи правоохоронних органів є реструктуризація системи освіти та підготовки поліції. Зокрема, Національна поліція України спільно з Міністерством внутрішніх справ затвердили кваліфікаційну характеристику професії поліцейського. Це стало поштовхом до розроблення стандарту професійної освіти (компетенції поліцейських). Наступним кроком стала розробка стратегії щодо моделі освіти та підготовки поліції, яка була запропонована Міністерством внутрішніх справ.

Стверджується, що на сьогодні відсутній єдиний механізм розробки навчальних програм для всіх видів підготовки правоохоронців. Переважну більшість навчальних програм для Національної поліції України розробляється вищими освітніми закладами системи МВС за погодженням із Міністерством внутрішніх справ та відповідним спеціалізованим підрозділом поліції.

Підкреслено, що впровадження міжнародного досвіду моделей освіти у вітчизняні стандарти підготовки поліції є надзвичайно важливим для підтримки реформи та визначення найбільш перспективних національних рішень щодо моделі освіти/підготовки поліції в таких сферах:

- розроблення навчальних програм, процес освіти та підготовки спеціалістів правоохоронного спрямування;
- підвищення кваліфікації та професійний розвиток правоохоронців;
- освітня інфраструктура підготовки національної поліції.

Вказується, що вибір конкретної моделі правоохоронної діяльності залежить від багатьох факторів, включаючи історичні особливості країни, соціально-економічні умови, рівень злочинності та багато іншого. Оптимальним підходом є поєднання різних моделей, що дозволяє досягти максимальної ефективності у боротьбі зі злочинністю та забезпеченні громадського порядку.

Ключові слова: Національна поліція, курсанти, правоохоронні органи, підготовка, бронетанкова та автомобільна техніка, міжнародний досвід, стандарти професійної освіти, компетенція, освіта.

Yafonkin A.O., Paranytsia S.P., Verlamov O.M. Organizational and legal measures to improve the quality of training of law enforcement agencies of Ukraine during war.

Organizational and legal measures are provided to improve the quality of training of law enforcement agencies of Ukraine during the war, taking into account the implementation of the experience of educational institutions and law enforcement training centers of advanced European countries and the USA in order to provide support for the training of the national police, develop recommendations for improving the standards of advanced training and training of police officers and the functioning of the law enforcement system as a whole, as well as to solve problems related to the restructuring of the police education and training system as a key element of police reform.

It is noted that a key element of the reform of law enforcement agencies is the restructuring of the police education and training system. In particular, the National Police of Ukraine, together with the Ministry of Internal Affairs, approved the qualification characteristics of the police profession. This was the impetus for the development of a standard of professional education (police competencies). The next step was the development of a strategy for a model of police education and training, which was proposed by the Ministry of Internal Affairs.

It is argued that currently there is no single mechanism for developing curricula for all types of law enforcement training. The vast majority of curricula for the National Police of Ukraine are developed by higher educational institutions of the Ministry of Internal Affairs in agreement with the Ministry of Internal Affairs and the relevant specialized police unit.

It is emphasized that the implementation of international experience of education models into domestic police training standards is extremely important for supporting the reform and identifying the most promising national solutions regarding the police education/training model in the following areas:

- curriculum development, education and training process;
- advanced training and professional development;
- educational infrastructure of police training.

It is indicated that the choice of a specific model of law enforcement depends on many factors, including the historical characteristics of the country, socio-economic conditions, the level of crime, and much more. The optimal approach is to combine different models, which allows achieving maximum efficiency in the fight against crime and ensuring public order.

Key words: National Police, cadets, law enforcement agencies, training, armored and automotive equipment, international experience, professional education standards, competence, education.

Постановка проблеми. Незважаючи на надскладну ситуацію в Україні, в закладах вищої освіти МВС України, в структурних підрозділах закладів вищої освіти (університетах, навчально-наукових інститутах, академіях та інші) продовжується освітній процес, оскільки підготовка висококваліфікованих фахівців для правоохоронних органів, у тому числі Національної поліції, має дуже важливе значення. Немає жодних сумнівів, що низка проблемних аспектів як теоретичного, так і практичного характеру, пов'язаних із підготовкою правоохоронців у системі МВС України в умовах воєнного стану, потребують наукового обговорення та широкого висвітлення. Пошук шляхів їх ефективного вирішення має здійснюватися саме за допомогою ґрунтовного наукового осмислення, вивчення зарубіжного досвіду підготовки правоохоронців та його імплементація у вітчизняне правове поле дозволить розробити якісні зміни та доповнення до чинного законодавства України.

Мета статті полягає у проведенні аналізу нормативно-правового регулювання діяльності закладів вищої освіти правоохоронного спрямування, які належать до системи Міністерства внутрішніх справ України; висвітлити актуальні проблеми підготовки вітчизняних правоохоронців; провести аналіз освітньої діяльності окремих країн європейського союзу та запропонувати свої погляди щодо покращення якості підготовки спеціалістів у сфері правоохоронної діяльності.

Стан опрацювання проблематики. Проведений аналіз зарубіжних та вітчизняних наукових джерел дає нам змогу зробити висновок, що вирішення проблем покращення якості підготовки правоохоронних органів були предметом дослідження багатьох науковців та практичних працівників, таких як: О.М. Бандурка, О.А. Банчук, М.В. Владимиров, В.Г. Дрозд, С.М. Гусаров, І.М. Ковальов, К.І. Маравська, Л.В. Могілевський, А.Ф. Мота, О.М. Музичук, К.В. Павліченко, О.О. Панова, Є.Ю. Подорожній, В.В. Романюк, В.В. Сокуренько, С.О. Шатрава, Д.В. Швець, А.О. Яфонкін та інші.

Однак, незважаючи на досить значну кількість досліджень проблем покращення якості підготовки вітчизняних правоохоронних органів, вирішення окремих питань залишаються на сьогодні в Україні досить актуальними та потребують подальшого розгляду.

Виклад основного матеріалу. Необхідно підкреслити, що освіта і сучасна підготовка вітчизняних поліцейських є основою системи внутрішньої безпеки України. За статистичними даними злочини стають все більш складнішими, рівень загроз зростає, саме тому працівники правоохо-

ронних органів, в тому числі поліції, відповідальні за підтримання правопорядку, повинні бути відкритими до нових підходів протистояння, новим викликам сучасності. З іншої сторони, поліцейська діяльність – це цілеспрямована професійна діяльність спеціальних структур влади, що здійснюється виключно на правовій основі для забезпечення громадського порядку, безпеки, прав і свобод громадян, а також надання допомоги громадянам у надзвичайних ситуаціях, забезпечення безпеки дорожнього руху та інші функції, передбачені законодавством. Враховуючи те, що ця діяльність передбачає взаємодію з громадою, слід, що роль поліції в демократичних суспільствах стає дедалі важливішою. Тісна співпраця працівників національної поліції та встановлення зв'язків із громадянами потребують правової, соціальної та культурної грамотності поліцейського. Відомо, що грамотні та добре підготовлені працівники поліції більш ефективні у своїй діяльності, пристосовані та готові до вирішення проблем, креативного мислення і демонстрації широти поглядів. Ефективність і професійні якості, що залежать від освіти/підготовки поліцейських, є особливо важливими для країн із перехідною економікою, які будують нові служби поліції та проводять реформи в правоохоронній сфері [1].

Розглядаючи вплив російської військової агресії на підготовку працівників правоохоронних органів, О. М. Бандурка констатує, що це завдала негативного впливу діяльності закладів вищої освіти, зокрема тих, що належать до системи Міністерства внутрішніх справ України. Він підкреслює, що шкода, завдана ЗВО системи МВС України, залежить від особливостей територіального розташування цих закладів та обумовлюють необхідність узагальненої оцінки негативного впливу на цільові показники діяльності ЗВО по кожному закладу та планування і здійснення відповідних коригуючих управлінських заходів керівництвом ЗВО [2].

Не можна не погодитись із І.В. Савельєвої, яка стверджує, що актуальними на сьогодні залишаються питання розробки загальнонаціональних стандартів підготовки кадрів для Національної поліції, що мають встановити єдині вимоги до обсягу навчального навантаження, змісту навчання, компетентностей майбутнього фахівця, результатів навчання тощо за кожним рівнем підготовки [3].

Ковальов І.М. пропонує, задля підвищення якості підготовки правоохоронців, запроваджувати досвід передових закладів освіти країн Європейського союзу, зокрема Європейського поліцейського коледжу (CEPOL), приділяючи особливу увагу інноваціям та якості навчання. Європейський поліцейський коледж створює умови для проведення навчальних занять, під час яких пріоритет надається саме практичній складовій, що в свою чергу створює умови для професійного та особистого зростання кожного слухача [4]. Однак, вітчизняні ЗВО таку практику підготовки спеціалістів правоохоронного спрямування застосовують досить давно.

Яфонкін А.О. звернув увагу на ускладнення підписання угод між вищими навчальним закладом та відповідними правоохоронними органами системи МВС України, щодо проходження виробничої практики здобувачами вищої освіти правоохоронного спрямування, які є наслідками запровадження в Україні воєнного стану. Він звернув увагу на наявність множинних проблем на шляху підготовки висококваліфікованих спеціалістів у сфері правоохоронної діяльності в Україні, вирішення яких потребує глибокого осмислення подій та явищ, прийняття керівниками закладів вищої освіти неординарних рішень в рамках діючого законодавства, впровадження в життя оптимальних для нашої країни методичних рекомендацій іноземних партнерів щодо підготовки правоохоронців, здатних вирішувати поставленні перед ними завдання з підтримання законності та встановленого правопорядку [5].

Необхідно відмітити, що війна проти України, початком якої стала 24 лютого 2022 року, стала відправною крапкою до пошуку нових підходів у підготовці правоохоронців, починаючи з їх відбору до закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, що належать до сфери управління МВС України, і завершуючи здобуттям ними достатнього рівня компетентності. Війна ще раз довела, що до неї необхідно готуватися завчасно, тим більше за наявності ворога, з яким є спільні кордони. Крім необхідної теоретичної підготовки з різних галузей знань, кваліфікований випускник ЗВО МВС повинен мати базові практичні навички із застосування отриманих знань і в умовах воєнного стану. У свою чергу, зазначені заклади вищої освіти повинні бути мобільними в підготовці кваліфікованих кадрів не тільки в мирний час, але й за наявності таких перепон, як запровадження карантинних заходів, режиму воєнного стану тощо [6].

Нашу думку, для реалізації якісної підготовки кадрів для правоохоронних органів України, зокрема працівників національної поліції, слід звернути увагу на таку діяльність в країнах ЄС, США та інших країн. Аналіз такої діяльності, впровадження їх досвіду у вітчизняну практику підготовки поліцейських кадрів, імплементація у вітчизняну законотворчість передових та ефективних методів правоохоронної діяльності надасть нам змогу для більш ефективної діяльності з дотриманням прав і свобод людини.

Розглянемо деякі системи освіти/підготовки поліцейських окремих країн.

У більшості європейських країн первинна підготовка визначається як початкова підготовка новобранців, які до цього були цивільними особами, орієнтована на навчання їх базовим компетенціям поліцейського, а післядипломна освіта визначається як освіта/підготовка чинних офіцерів поліції. Найчастіше, після первинної підготовки, поліцейська служба та освітні заклади для подальшої підготовки поліцейських пропонують різні типи підвищення кваліфікації (без відриву від служби) для підтримання функціональних навичок чинних офіцерів поліції, актуалізації їх знань з огляду на зміни законодавства тощо. Така підготовка може бути обов'язковою або ситуативною (залежно від обставин). Крім того, поліцейські підрозділи та навчальні заклади підготовки поліцейських пропонують програми/тренінги, орієнтовані на професійну спеціалізацію або, рідше, на актуалізацію й сертифікацію компетенцій (спеціалізовану підготовку).

Освіта/підготовка керівного складу часто пов'язана з підвищенням на службі й проводиться до або після призначення на нову посаду з метою поліпшення управлінських, лідерських та адміністративних знань і навичок. У деяких із держав-учасниць існує один заклад, відповідальний за всі типи освіти/підготовки, тоді як в інших може бути кілька таких закладів. Так, американські заклади підготовки поліцейських пропонують різні типи підготовки. Наприклад, Навчальний центр Департаменту кримінальної юстиції в Лексінгтоні, Кентуккі (США) проводить первинну підготовку, а також підготовку керівного складу; Поліцейська академія Х'юстона та Навчальна академія Департаменту поліції в Нешвіллі пропонують як первинну підготовку, так і підвищення кваліфікації. Також є заклади здебільшого орієнтовані на один тип підготовки. Наприклад, Коледж поліції Канади в Оттаві пропонує спеціалізовані програми навчання, що проводяться після первинної підготовки, тоді як Центр підготовки Академії ККП проводить здебільшого тільки первинну підготовку. Усі європейські заклади-учасники також пропонують різні типи освіти/підготовки поліцейських, включаючи підготовку керівного складу. У деяких країнах є лише один заклад, що пропонує різні програми підготовки (Латвія, Естонія, Австрія, Хорватія, Чорногорія), тоді як в інших функціонує кілька навчальних закладів, які пропонують як первинну, так і спеціалізовану освіту/підготовку (Нідерланди, Польща, Німеччина) [1, с. 15].

Слід підкреслити, що у Канаді та США існує лише один рівень підготовки поліції. За такою ж структурою здійснюється підготовка поліції в Поліцейській академії в Чорногорії. Однак, в інших європейських закладах існує більш ніж один рівень освіти.

Навчальні програми можуть різнитися за: рівнем освіти; видом диплома та ступеня, який одержують курсанти, та їх цивільним значенням після випуску з навчального закладу; мінімальним рівнем попередньої освіти; тривалістю навчання; поліцейським званням, яке присвоюється курсантам під час та після навчання; кількістю часу на службі в поліції тощо.

Необхідно зазначити, що різні рівні часто передбачають присвоєння різних звань після завершення навчання. Вони різняться від базового рівня освіти – до рівня бакалавра/магістра або від звання констебля – до звання старшого інспектора.

Враховуючи вищезазначене, особливу увагу необхідно звернути на можливість присвоєння спеціальних звань здобувачам першого бакалаврського рівня, які навчаються у закладах вищої освіти України, але не належать до сфери управління МВС України, та отримали диплом бакалавра за спеціальністю К9 «Правоохоронна діяльність», при умові їх бажання проходити службу в правоохоронних органах з дотриманням всіх вимог до такого працевлаштування. Нажаль, сьогодні немає відповідного закону, який б регулював це актуальне питання.

На нашу думку, вирішення цього питання за законодавчому рівні надало б можливість поповнити якісним складом вакантні посади в правоохоронних органах.

Слід зазначити також, що впровадження стандартів правоохоронної діяльності європейських країн беззаперечно відіграють ведучу роль у трансформації правової системи України та механізмів удосконалення діяльності органів і підрозділів Національної поліції України до правової системи ЄС.

На думку окремих дослідників, досі невіршеними залишаються питання підзвітності поліції, відсутність громадського контролю за діяльністю поліції, який був виключений на час дії воєнного часу, відсутність періоду оприлюднення такої інформації як керівництвом територіальних органів, так й керівництвом Національної поліції України. Поза сферою регулювання залишається питання дисциплінарної відповідальності поліцейських і громадський контроль у цій сфері, оскільки в ст. 90 Закону йдеться лише про залучення громадськості до розгляду скарг на дії чи бездіяльність поліцейських, однак механізми залучення представників громадськості й досі в даному Законі не визначено [7, с. 330].

На нашу думку, впровадження передового досвіду правоохоронної діяльності у вітчизняне законодавство надасть можливість значно підвищити рівень підготовки правоохоронців країни, осо-

бливо у сфері з дотримання прав людини в Україні. На жаль, сьогодні в умовах воєнного стану, негативне відношення населення держави до працівників національної поліції зростає.

Висновки. Проведений аналіз сучасної особливості нормативно-правового регулювання діяльності закладів вищої освіти та їх відповідності сучасним викликам, що постають перед ними, освітньої діяльності окремих країн європейського союзу у сфері підготовки спеціалістів правоохоронної діяльності, а також розгляд окремих проблем підготовки вітчизняних правоохоронців надало нам змогу запропонувати свої погляди щодо покращення якості підготовки вітчизняних спеціалістів правоохоронного спрямування, а саме:

- розробити та після широкого обговорення запровадити єдині державні стандарти щодо підготовки поліцейських з метою вирішення проблем, пов'язаних із якістю їх підготовки;
- враховувати та впроваджувати міжнародний досвід правоохоронної діяльності з урахуванням специфіки України;
- з метою досягнення максимальної ефективності у боротьбі зі злочинністю та забезпеченні громадського порядку поєднувати різні моделі правоохоронної діяльності;
- вітчизняну правоохоронну діяльність орієнтувати на забезпечення прав і свобод громадян незважаючи на воєнний стан.

Однак, вирішення окремих проблемних питань якості підготовки правоохоронних органів України під час воєнного стану потребують подальшого наукового осмислення та обговорення та прийняття відповідних ефективних заходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Деканоїдзе Х., Хелашвілі М. Системи освіти та підготовки поліції в регіоні ОБСЕ. Київ, 2018. 164 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/e/2/423404.pdf>.
2. Бандурка О.М. Деякі особливості управління закладами вищої освіти. *Підготовка правоохоронців в системі МВС України в умовах воєнного стану* : зб. наук. пр. (м. Харків, 26 трав. 2022 р.): ХНУВС, 2022. С. 30–32. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c0198caf-1b49-49cf-9e6b-044508851714/content>.
3. Гусаров С.М. Підготовка кадрів для національної поліції України як складова державної політики у сфері вищої освіти України. *Підготовка правоохоронців в системі МВС України в умовах воєнного стану*: зб. наук. пр.(м. Харків, 26 трав. 2022 р.): Харків: ХНУВС, 2022. С. 54–56. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c8324a71-547a-4029-ac71-fa72507acacb/content>.
4. Ковальов І.М. Оцінювання навчального процесу як невід'ємна складова покращення його якості (на прикладі досвіду європейського поліцейського коледжу). *Підготовка правоохоронців в системі МВС України в умовах воєнного стану* : зб. наук. пр. Харків: ХНУВС, 2022. С. 66–67. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ad94b1cb-d0b9-479a-84a3-d98744d8124a/content>.
5. Яфонкін А.О. Окремі проблеми підготовки здобувачів вищої освіти правоохоронного спрямування в умовах війни. *Підготовка правоохоронців зі спеціальності 262 «Правоохоронна діяльність» нової формації: напрями освітнього та наукового забезпечення*: матеріали всеукраїнського наук.-педагогіч. підвищення кваліфікації,(м. Одеса, 4 березня – 14 квітня 2024 року). Львів–Торунь: Liha-Pres, 2024. С. 138–141. URL: <https://api-ir.dpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/21891757-d7c6-4a59-867d-a0dc1f903482/content>.
6. Романюк В.В. Місце ЗВО зі специфічними умовами навчання в підготовці правоохоронців у системі МВС України в умовах воєнного стану. *Підготовка правоохоронців в системі МВС України в умовах воєнного стану*: зб. наук. пр. Харків: ХНУВС, 2022. С. 114–116. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/entities/publication/1ee934f1-9d74-4e95-afa1-532e114f5160>.
7. Банчук О.А. Діяльність національної поліції України: прозорість та підзвітність громадськості. *Правова держава*. Випуск 28. К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2017. С. 325–332. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PrDe_2017_28_41.